

Raport z realizacji
Miejskiego Programu Profilaktyki
i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych
i Przeciwdziałania Narkomanii dla Miasta
Szczecinek na rok 2017

Szczecinek, marzec 2018

WPROWADZENIE

Na podstawie art. 11 ust. 1 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii z dnia 29 lipca 2005 r. (Dz. U. z 2017 r. poz. 783 z późn. zm.) przedkładam sprawozdanie z realizacji Miejskiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Przeciwdziałania Narkomanii dla Miasta Szczecinek na rok 2017.

Polski model rozwiązywania problemów alkoholowych zakłada, iż większość kompetencji i środków finansowych jest zlokalizowanych na poziomie samorządów gmin, które na mocy ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi uzyskały kompetencje do rozwiązywania problemów alkoholowych w społecznościach lokalnych. Gminy, z racji dysponowania największą wiedzą o problemach swoich społeczności, a także o dostępnych zasobach, mogą tym samym przedsięwziąć środki zaradcze oraz naprawcze skierowane do lokalnej społeczności. Ustawodawca stanowi, że „prowadzenie działań związanych z profilaktyką i rozwiązywaniem problemów alkoholowych oraz integracja społeczna osób uzależnionych od alkoholu należy do zadań własnych gminy” (art. 4¹ ust. 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi Dz.U.2016 poz. 487 z późn. zm.).

Kluczowym aktem prawnym, na podstawie którego prowadzona jest realizacja wskazanych działań jest gminny program profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, uchwalany corocznie przez radę gminy (art. 4¹ ust. 2 ustawy).

Od 29 lipca 2005 roku obowiązuje ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii. Zgodnie z zapisami ustawy gminy zostały zobligowane do uchwalenia gminnego programu przeciwdziałania narkomanii. Ustawodawca wskazał także katalog zadań własnych gminy, które są porównywalne z wymienionymi w ustawie o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. Stąd celowe było uchwalenie jednego wspólnego programu, będącego lokalną strategią w zakresie profilaktyki oraz minimalizacji szkód społecznych wynikających z nadużywania alkoholu i zażywania narkotyków.

Środki finansowe, które otrzymują samorzady gminne za korzystanie przez podmioty gospodarcze z zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych, powinny w całości zostać wykorzystane na realizację gminnych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz gminnych programów przeciwdziałania narkomanii. Jednoznacznie określa to art. „18² (Przeznaczenie dochodów z opłat):

Dochody z opłat za zezwolenia wydane na podstawie art. 18 lub art. 18¹ oraz dochody z opłat określonych w art. 11¹ wykorzystywane będą na realizację:

- 1) gminnych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz Gminnych Programów, o których mowa w ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii,
- 2) zadań realizowanych przez placówkę wsparcia dziennego, o której mowa w przepisach o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, w ramach gminnego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz Gminnych Programów, o których mowa w ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu narkomanii - i nie mogą być przeznaczane na inne cele”.

Oznacza to, że środki pochodzące z opłat są ściśle powiązane z finansowaniem zadań gminnego programu i nie można ich wykorzystać na inne zadania, niemające z nim merytorycznego związku.

Niniejszy dokument zawiera informacje dotyczące realizacji Miejskiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Przeciwdziałania Narkomanii dla Miasta Szczecinek na rok 2017 przyjętego uchwałą LI/444/2016 Rady Miasta z 18 grudnia 2016 roku

I. DIAGNOZA

W maju i czerwcu 2015 roku zrealizowano audytoryjne badania ankietowe na próbie reprezentatywnej uczniów klas trzecich szkół gimnazjalnych (wiek: 15-16 lat) oraz klas drugich szkół ponadgimnazjalnych (wiek: 17-18 lat) *Picie alkoholu i używanie narkotyków przez młodzież szkolną w Szczecinku*. Jednym z zasadniczych celów projektu badawczego był określenie rozpowszechnienia używania substancji wśród młodzieży szkolnej uczącej się na terenie miasta Szczecinek oraz odbiór zajęć profilaktycznych dotyczących tego problemu było. Badanie to jest w pełni porównywalne z międzynarodowym projektem badań wśród młodzieży szkolnej znanych pod nazwą ESPAD. Opierało się na kwestionariuszu ww. badań poszerzonym o kilka dodatkowych bloków pytań opracowanych przez Pracownię Badawczo-Psychologiczną MIRABO. Podobne badanie zrealizowano na terenie miasta Szczecinek także w czerwcu 2007 i 2011 roku na reprezentatywnej próbie młodzieży szkolnej z klas trzecich gimnazjum i drugich klas szkół ponadgimnazjalnych (zgodnie z metodologią ESPAD). Równoległe do wspomnianego badania (w tym samym czasie) przeprowadzono badania: *Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną w Szczecinku w ocenie nauczycieli*. Badanie to zrealizowano wśród wychowawców klas 3 gimnazjum oraz klas 2 szkół ponadgimnazjalnych oraz pedagogów i psychologów szkolnych z wylosowanych szkół. Ankieta została wypełniona przez 763 uczniów, ze zbioru wyeliminowano 5 ankiet. Zgodnie z przyjętą metodologią podstawą do takiej eliminacji było ponad 50% nieuzasadnionych braków danych w całej ankiecie. Ostatecznie analizie poddano 758 ankiet.

Porównanie wyników badań ESPAD przeprowadzonych w Szczecinku w latach 2007, 2011 i 2015 pozwala na prześledzenie tendencji dotyczących środków psychoaktywnych.

Porównanie wyników dotyczących rozpowszechnienia picia **alkoholu** wśród uczniów w roku 2007, 2011 i 2015 wskazuje, że :

- ❑ Nie odnotowano zmian odsetka dziewcząt z klas 3 gimnazjum oraz dziewcząt i chłopców z klas 2 szkół ponadgimnazjalnych, którzy pili alkohol kiedykolwiek w życiu. W roku 2015 spadł natomiast istotnie odsetek chłopców z klas 3 gimnazjum po inicjacji alkoholowej w porównaniu z rokiem 2011.
- ❑ Pomiędzy rokiem 2011 a 2015 odnotowano istotny spadek odsetka dziewcząt i chłopców w klasach 3 gimnazjum, które piły alkohol w ostatnim roku. W klasach 2 szkół ponadgimnazjalnych odsetki pijących w ostatnim roku w latach 2007, 2011 i 2015 nie zmieniły się.
- ❑ Pomiędzy rokiem 2011 a 2015 odnotowano istotny spadek odsetków chłopców i dziewcząt pijących alkohol w ostatnim miesiącu przed badaniem.
- ❑ Odnotowano w roku 2015 wyraźną tendencję wzrostową odsetka dziewcząt z klas 2 szkół ponadgimnazjalnych pijących w ostatnim miesiącu w porównaniu z rokiem 2011. Nie zmienił się natomiast pomiędzy rokiem 2007, 2011 i 2015 odsetek chłopców z tego rocznika pijących w analizowanym okresie.

Porównanie wyników dotyczących rozpowszechnienia używania **marihuany** wśród uczniów w roku 2007, 2011 i 2015 wskazuje, że :

- ❑ Odnotowano pomiędzy rokiem 2011 a 2015 różnice pomiędzy odsetkami dziewcząt z klas 3 gimnazjum oraz dziewcząt z klas 2 szkół ponadgimnazjalnych, które mają za sobą inicjację z marihuaną/haszyszem. W roku 2015 odsetki dziewcząt używających tej substancji były istotnie wyższe niż w roku 2011. Natomiast istotnie niższy w porównaniu z rokiem 2011 był odsetek używających w grupie chłopców z klas 3 gimnazjum, a w populacji chłopców z klas 2 szkół ponadgimnazjalnych odnotowano w tym zakresie tendencję spadkową.
- ❑ Pomiędzy rokiem 2011 a 2015 nie odnotowano różnic pomiędzy odsetkami dziewcząt z klas 3 gimnazjum i chłopców z klas 2 szkół ponadgimnazjalnych, które używały marihuany w ostatnim roku. Zaobserwowano istotny spadek odsetka chłopców z klas 3 gimnazjum używających marihuanę w ostatnim roku, w porównaniu z rokiem 2011 i istotny wzrost odsetka dziewcząt używających marihuanę w tym okresie. Nie zanotowano pomiędzy rokiem 2007 a 2015 istotnych zmian jeśli chodzi o rozpowszechnienie używania marihuany w ostatnim miesiącu przed badaniem wśród chłopców z klas 2 szkół ponadgimnazjalnych oraz dziewcząt z klas 3 gimnazjum.
- ❑ Odnotowano natomiast spadek odsetka chłopców z klas 3 gimnazjum oraz istotny wzrost odsetka dziewcząt z klas 2 szkół ponadgimnazjalnych, którzy używali marihuanę w ciągu ostatniego miesiąca przed badaniem.

Porównanie wyników dotyczących rozpowszechnienia używania **amfetaminy** wśród uczniów w roku 2011 i 2015 wskazuje na stabilizację odsetków używających tę substancję wśród dziewcząt z klas 3 gimnazjum i 2 szkół ponadgimnazjalnych

- Porównania z wynikami z roku 2007 wskazują natomiast na wyraźny spadek odsetków chłopców z klas 3 gimnazjum i 2 szkół ponadgimnazjalnych używających amfetaminę w życiu.
- Takie same wyniki odnotowano jeśli chodzi o używanie amfetaminy w ostatnim roku przed badaniem – stabilizacja odsetków używających dziewcząt oraz spadek odsetków używających chłopców.
- Istotny jest także w porównaniu z rokiem 2007 spadek odsetka chłopców z klas 3 gimnazjum, którzy deklarowali, że używali amfetaminy w ostatnim miesiącu przed badaniem.
- Wśród dziewcząt z obu roczników pomiędzy rokiem 2007 a 2015 wyraźna jest stabilizacja odsetka używających amfetaminę w ostatnim miesiącu. W populacji chłopców z klas 2 szkół ponadgimnazjalnych odnotowano w tym zakresie pomiędzy rokiem 2007 a 2015 tendencję spadkową.

Porównanie wyników dotyczących rozpowszechnienia używania **dopalaczy** wśród uczniów w roku 2007, 2011 i 2015 wskazuje, że:

- Odnotowano istotny spadek odsetków dziewcząt i chłopców z obu roczników używających dopalaczy w życiu jak i w ostatnim roku.
- Zarówno wśród dziewcząt jak i chłopców z klas 3 gimnazjum oraz chłopców z klas 2 szkół ponadgimnazjalnych odnotowano spadek odsetków osób używających dopalaczy w ostatnim miesiącu przed badaniem. W przypadku dziewcząt z klas 2 szkół ponadgimnazjalnych wyraźna jest tendencja spadkowa jeśli chodzi o odsetek używających tych substancji w ciągu ostatnich 30 dni przed badaniem.

II. PROFILAKTYKA I ROZWIĄZYWANIE PROBLEMÓW ALKOHOLOWYCH

Zadanie 1

Zwiększenie dostępności pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób uzależnionych od alkoholu i innych środków psychoaktywnych oraz dla osób zagrożonych uzależnieniem.

Prowadzenie przez Miejską Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych procedury zmierzających do zobowiązania do podjęcia leczenia odwykowego oraz motywowanie osób uzależnionych do podjęcia terapii w placówkach lecznictwa odwykowego.

U osób uzależnionych od alkoholu obserwuje się dość powszechny brak motywacji do leczenia odwykowego. Różnego rodzaju działania członków rodziny i instytucji, między innymi pomocy społecznej, policji, kuratorów często nie są w stanie spowodować, aby osoba uzależniona poddała się leczeniu. Pozostaje wtedy możliwość uruchomienia sądowej procedury zobowiązania do podjęcia leczenia odwykowego, która polega na instytucjonalnym motywowaniu do podjęcia terapii odwykowej. Obowiązek podejmowania czynności zmierzających do orzeczenia o zastosowaniu wobec osoby uzależnionej od alkoholu obowiązku poddania się leczeniu odwykowemu spoczywa na komisji rozwiązywania problemów alkoholowych. Postępowanie zobowiązujące do podjęcia leczenia odwykowego dotyczy osób, które zgodnie z art. 24 ustawy powodują rozpad życia rodzinnego, demoralizację małoletnich (...), systematycznie zakłócają spokój lub porządek publiczny.

O zastosowaniu ww. procedury wobec osoby uzależnionej stanowi sąd rejonowy, właściwy miejscu zamieszkania lub przebywania. Do zadań gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych w ramach działań wynikających z instytucji prawnej zobowiązania do leczenia należy: przyjęcie zgłoszenia o przypadku wystąpienia nadużywania alkoholu z jednoczesnym wystąpieniem przesłanek z art. 24 ustawy, wezwanie na rozmowę osoby, co do której wpłynęło zgłoszenie i pouczenie jej o konieczności zaprzestania działań wymienionych w art. 24 ustawy i poddania się leczeniu odwykowemu.

Do Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w roku 2017 wpłynęło **56** pism z prośbą o zobowiązanie do podjęcia leczenia odwykowego przez osoby nadużywające alkoholu. W przypadku, gdy osoba wezwana nie zgadzała się dobrowolnie poddać leczeniu, a wstępne czynności przeprowadzone w sprawie uzasadniały kontynuowanie postępowania, komisja:

- 1) kierowała taką osobą na badanie przez biegłych sądowych (psycholog i psychiatra), w celu wydania opinii w przedmiocie uzależnienia od alkoholu i wskazania rodzaju zakładu leczniczego (art. 25 ustawy)

- 2) przygotowywała dokumentację związaną z postępowaniem sądowym wraz z opinią wydaną przez biegłego (art. 26 ust. 3 ustawy)
- 3) składała wniosek o wszczęcie postępowania do sądu rejonowego właściwego miejscu zamieszkania lub pobytu osoby, której postępowanie dotyczy (art. 26 ust. 3 ustawy).

Do dokumentacji należały: opinie wydane przez biegłych (zgodnie z § 1 rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 27 grudnia 2007 roku w sprawie trybu powoływania biegłych, biegłymi w przedmiocie uzależnienia są odpowiednio przeszkoleni lekarz psychiatra i psycholog), protokół z rozmowy z osobą zgłaszającą komisji przypadek nadużywania alkoholu, protokół z rozmowy z osobą uzależnioną od alkoholu, o ile do takiej rozmowy doszło, inne informacje w sprawie, takie jak: informacje od policji, pedagoga szkolnego, świadków.

Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych do Sądu Rejonowego skierowała **28** wniosków o wszczęcie postępowania w sprawie zobowiązania do poddania się leczeniu w zakładzie leczenia odwykowego.

Zadanie 2

Udzielanie rodzinom, w których występują problemy alkoholowe i narkomanii pomocy psychospołecznej i prawnej, a w szczególności ochrony przed przemocą w rodzinie

Problemy alkoholowe dotyczą zarówno osoby uzależnionej od alkoholu, jak i członków jej rodziny. Najważniejsze elementy pomocy rodzinie, w której występuje problem alkoholowy, to pomoc dziecku i ochrona przed przemocą w rodzinie.

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w 2017 roku wsparł w różnej formie **368** środowisk z powodu uzależnienia lub nadużywania alkoholu przez co najmniej jednego z członków rodziny. Był to kolejny rok spadku liczby rodzin z problemem alkoholowym objętych pomocą Ośrodka: w 2015 roku rodziny te stanowiły 31,9% w 2016 roku 27%, w 2017 roku 24,1% wszystkich rodzin objętych pomocą. Wieloletnia praca z tą grupą klientów zaczyna przynosić efekty i obserwowany jest spadek liczby środowisk dotkniętych problemem alkoholowym. Praca nadal opiera się na niepodlegających negocjacji zasadach, których celem nadrzędnym jest podjęcie leczenia odwykowego i utrzymywanie abstynencji. Wobec rodziców nadużywających alkoholu mających na utrzymaniu dzieci podejmowane są takie działania, które nie pogarszają sytuacji osób pozostających na ich utrzymaniu. Sytuacja rodzin dotkniętych problemem alkoholowym, w których pozostają dzieci, jest intensywniej monitorowane. Z analizy pracowników socjalnych wynika, że z każdym rokiem świadomość problemu osób uzależnionych jest większa i chętniej korzystają oni z dostępnych form wsparcia i terapii.

Rodziny w których występuje problem narkomanii stanowią 2% wszystkich rodzin objętych pomocą Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w 2017 roku (30 środowisk).

Rodziny dotknięte problemem alkoholowym, w których pozostają dzieci, wymagają zaangażowania innych podmiotów realizujących zadania z zakresu wspierania rodziny. Dlatego też, jednym z najważniejszych zadań w realizacji gminnego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych jest udzielanie pomocy psychologicznej dzieciom z rodzin alkoholowych. Zadanie to w 2017 roku realizowane było poprzez finansowanie bieżącej działalności świetlic opiekuńczo-wychowawczych i socjoterapeutycznych dla dzieci z rodzin z problemem alkoholowym i finansowanie zajęć socjoterapeutycznych dla tych dzieci.

Świetlice dla dzieci z rodzin z problemem alkoholowych

Na terenie miasta w 2017 roku działało 5 świetlic wspieranych przez Miasto:

- Fundusz Tratwa – Świetlica Środowiskowa „Tratwa”
- Zgromadzenie Sióstr Niepokalanek – Świetlica Profilaktyczno-Wychowawcza
- Caritas Parafii pw. NNMP – Świetlica Profilaktyczno-Wychowawcza „Magdalenka”
- Towarzystwo Przyjaciół Dzieci – Środowiskowe Ognisko Wychowawcze
- Stowarzyszenie Sportowe „Pomagamy Dzieciom” – Świetlica Opiekuńczo-Wychowawcza „Koniczynka”.

Do świetlic uczęszczało **129** dzieci. Zadania realizowane przez świetlice to głównie: stała i systematyczna współpraca z rodziną dziecka, organizacja czasu wolnego i prowadzenie zajęć tematycznych, współpraca z innymi instytucjami, które mogą pomóc rodzinie w rozwiązywaniu jej problemów (szkoły, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Sąd Rodzinny i inne), dożywianie dzieci, pomoc

dziecku w radzeniu sobie z życiowymi problemami, kryzysami, realizacja indywidualnych programów rozwojowo-terapeutycznych dla dzieci. Dofinansowanie bieżącej działalności świetlic z budżetu Miasta Szczecinek wyniosło w 2017 roku **514 000 zł**.

We wszystkich świetlicach prowadzone były zajęcia socjoterapeutyczne mające na celu eliminowanie lub zmniejszanie poziomu zaburzeń emocjonalnych i zachowania u dzieci i młodzieży. Zajęcia socjoterapeutyczne miały charakter spotkań grupowych. Zadaniem terapeuty było organizowanie za pośrednictwem grupy takich sytuacji, które dostarczają uczestnikom doświadczeń korekcyjnych, przeciwstawnych doznanych urazom, pozwalają na odreagowanie napięć emocjonalnych i służą uczeniu się nowych umiejętności psychospołecznych.

Klub Młodzieżowy

Oferta skierowana była młodzieży, dla której z różnych przyczyn ulica jest głównym środowiskiem wychowawczym, rodzina nie jest miejscem właściwego rozwoju i bezpiecznego pobytu i konieczne jest zastosowanie specjalistycznych form pracy wychowawczej. Do Klubu Celem prowadzonego przez Fundusz Tratwa Klubu Młodzieżowego było przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i marginalizacji młodzieży w wieku 13-19 lat poprzez:

- kształtowanie umiejętności społecznych i interdyscyplinarnych, w tym ograniczanie negatywnego wpływu środowiska na rozwój psychospołeczny młodzieży
- organizację czasu wolnego
- tworzenie warunków do nauki własnej i udzielanie pomocy w nauce
- rozwój zainteresowań i uzdolnień
- prowadzenie promocji zdrowia i profilaktyki uzależnień
- organizację zajęć z elementami socjoterapii
- spotkania z doradcą zawodowym.

Do Klubu uczęszczały 24 osoby. Na zadanie wydatkowano **61 000,00 zł**.

Przeciwdziałanie Przemocy Domowej

Zadanie realizowane było przez *Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie „Razem Przeciw Przemocy”* oraz przez pracownika Punktu Konsultacyjnego dla ofiar przemocy domowej prowadzonego przez Fundusz „Tratwa”.

Jego członkami są przedstawiciele następujących 11 instytucji i organizacji:

- Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej
- Komenda Powiatowa Policji
- Sąd Rejonowy w Szczecinku
- Szkoła Podstawowa nr 1 im. Adama Mickiewicza
- Zespół Szkół im. Jana III Sobieskiego
- Stowarzyszenie Fundusz Tratwa Szczecinek
- Urząd Miasta Szczecinek
- Pomorski Ośrodek Diagnostyki Medycznej „Podimed”
- Komenda Straży Miejskiej
- Zakład Karny w Szczecinku
- Zakład Karny w Czarnem
- Szpital w Szczecinku Sp. z o.o.

Zespół integruje i koordynuje działania osób i instytucji w zakresie przeciwdziałania przemocy. Realizacja tego zadania obejmuje w szczególności: diagnozowanie problemu, podejmowanie działań w środowisku zagrożonym przemocą, inicjowanie interwencji w środowisku dotkniętym przemocą, rozpowszechnianie informacji o możliwościach udzielenia pomocy w środowisku lokalnym oraz inicjowanie działań w stosunku do osób stosujących przemoc w rodzinie. W celu rozwiązywania problemu przemocy w indywidualnych przypadkach Zespół Interdyscyplinarny powołuje grupy robocze. W 2017 roku pracowało **87** grup roboczych, w tym **69** powołanych w 2017 roku. Główny ciężar realizacji zadań w ramach grup roboczych spoczywa na pracownikach socjalnych, policjantach, członkach Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz przedstawicielach oświaty.

Rezultaty pracy Zespołu w indywidualnych sprawach:

- zmotywowano **16** osób doznające przemocy w rodzinie do udziału w grupie wsparcia dla ofiar przemocy oraz w grupie wsparcia dla osób współzależniących

- w wyniku działań członków grup roboczych uzyskano korzystną zmianę zachowania **46** osób stosujących wcześniej przemoc
- złożono **18** wniosków o zobowiązanie do podjęcia leczenia odwykowego od alkoholu
- udzielono pomocy w odseparowaniu od sprawcy **22** osobom doznającym przemocy
- złożono **31** zawiadomień do policji/prokuratury o podejrzeniu popełnienia przestępstwa (z art. 207 Kodeksu karnego) i przeprowadzono **19** postępowań przygotowawczych w tej sprawie
- motywowano i kierowano osoby stosujące przemoc w rodzinie do udziału w konsultacjach prowadzonych w Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie.

Ponadto Zespół prowadził działalność informacyjną mającą na celu dostarczenie społeczeństwu wiedzy na temat zjawiska problemu przemocy w rodzinie, sposobów jej przeciwdziałania oraz miejsc, gdzie osoby doznające przemocy mogą uzyskać pomoc w rozwiązaniu tego problemu. Były to między innymi działania:

- zorganizowanie 2 października 2017 r. w ramach Międzynarodowego Dnia bez Przemocy happeningu „Wygwizdać przemoc” (udział 450 uczniów).
- przeprowadzenie 24 października 2017 r. szkolenia adresowanego do funkcjonariuszy ogniwa patrolowo-interwencyjnego Komendy Powiatowej Policji w Szczecinku nt. „Procedura Niebieskie Karty krok po kroku. Interwencyjne odebranie dziecka”.
- udział Przewodniczącej Zespołu Interdyscyplinarnego w debacie społecznej w KPP Szczecinek „Przemoc w rodzinie - przestępstwo a nie tylko problem” - 14 grudnia 2017 roku.

Członkowie Zespołu oraz grup roboczych brali udział w szkoleniach:

- Praca z osobą stosującą przemoc w rodzinie”, zorganizowane przez Wydział Współpracy Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego, 1 - 2 marca 2017 roku,
- „Szkoła a rodzice” z uwzględnieniem tematyki przeciwdziałania przemocy w rodzinie, zorganizowane przez Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego,
- ogólnopolska konferencji naukowa „Współczesna perspektywa wsparcia kobiet”, zorganizowana przez Politechnikę Koszalińską, 24 listopada 2017 roku ,
- szkolenie dla osób biorących udział w pracach grup roboczych „Grupy robocze w praktyce-diagnoza i praca z osobami doznającymi i stosującymi przemoc”, poprowadzone przez przedstawiciela Stowarzyszenia Niebieska Linia, 22 listopada 2017 roku.
- szkolenie „Przemoc seksualna wobec dzieci i osób dorosłych-diagnoza, strategie postępowania, kontakt z klientem”, zorganizowane przez Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Szczecinku, poprowadzone przez przedstawiciela Stowarzyszenia Niebieska Linia, 4 - 5 grudnia 2017 roku.

Obsługę organizacyjno-techniczną Zespołu zapewnia Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej. Wydatki poniesione na funkcjonowanie Zespołu wyniosły **74 181,64 zł** z czego z budżetu Miejskiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych **6 517,84 zł**.

Przeciwdziałanie przemocy realizowane było również w *Punkcie Konsultacyjnym dla ofiar przemocy domowej* prowadzonej przez Fundusz „Tratwa”. **Punkt Konsultacyjny** czynny był 4 godziny dziennie od poniedziałku do piątku. W Punkcie udzielano bezpłatnych porad prawnych, pedagogicznych i socjalnych, motywowano do podejmowania działań mających na celu przeciwstawianie się przemocy ze strony sprawcy, udzielano pomocy w pisaniu wniosków o przyznanie alimentów, wniosków do Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i innych instytucji, pozwów rozwodowych, zawiadomień do prokuratury o dokonaniu przestępstwa znęcania się fizycznego nad rodziną. W bardziej skomplikowanych przypadkach klientów kierowano do specjalistów: prawnika, lekarza rodzinnego, psychologa, psychiatry, terapeuty. Pracownik Punktu współpracował z kuratorami sądowymi, policjantami dzielnicowymi, pracownikami socjalnymi i lekarzami.

W ramach zadania Prowadzenie Punktu Konsultacyjnego dla ofiar przemocy domowej zrealizowano następujące działania:

- udzielenie **96** porad dotyczących sposobów rozwiązania problemów związanych z przemocą w rodzinie – z porad skorzystało **41** osób
- zastępstwo procesowe przed sądem – usługa adwokata – skorzystała **1** osoba
- pomoc psychologiczna – **1** osoba
- konsultowanie spraw klientów ze specjalistami oraz udzielanie innym konsultacji – **78** konsultacji
- przeprowadzenie spotkań grupy wsparcia dla kobiet doznających przemocy – skorzystało **12** osób, **80** godzin

- zajęcia edukacyjno-warsztatowe na temat problemu przemocy w rodzinie, agresji i przemocy rówieśniczej oraz dostępnych form radzenia sobie z przemocą – udział **160** uczniów.
- Wydatki poniesione na działanie Punktu Konsultacyjnego wyniosły **54 977, 00 zł**.

Specjalistyczne poradnictwo i usługi prawne

Zadanie realizowane było przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej i polegało na udzielaniu specjalistycznego poradnictwa socjalnego i psychologicznego oraz usług prawnych. Udzielono **226** porad specjalistycznych oraz **137** usług prawnych. Wydatki poniesione z budżetu Miejskiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na porady prawne osobom ze środowisk dotkniętych problemem uzależnienia od alkoholu i ich rodzinom wyniosły **10 281,90 zł**.

Wspieranie specjalistycznego poradnictwa: psychologicznego, pedagogicznego, prawnego i terapeutycznego

Działania realizowane były głównie w Punkcie Konsultacyjnym prowadzonym przez Oddział Terenowy w Szczecinku Polskiego Towarzystwa Zapobiegania Narkomanii. Punkt konsultacyjny czynny był przez 3 dni w tygodniu, odbyło **497** godzin zajęć. Łącznie z pomocy skorzystało **1 326** osób.

- **Poradnictwo rodzinne** - w ramach zadania pomocą objęto **218** osób, w tym 168 osób w wieku od 12 do 34 lat posiadających różnorakie doświadczenia z substancjami psychoaktywnymi (alkohol, amfetamina, marihuana, dopalacze). Najliczniejszą grupę 69 osób zażywającą substancje mieszane: alkohol, marihuana, dopalacze, stanowiła młodzież w wieku 16-19 lat. Łącznie odbyło się **240** godzin zajęć. Poradnictwo opierało się na zbieraniu wywiadu od klienta i rodziny, ocenianiu stanu psychicznego, udzielaniu wsparcia, porad, konsultacji w zakresie problematyki związanej z nadużywaniem i zagrożeniem uzależnieniem od środków psychoaktywnych w kontekście osoby i rodziny. W sytuacji potrzeby przeprowadzano wstępną diagnozę nozologiczną, w zakresie poradnictwa osobom zgłaszającym się udzielano wsparcia psychologicznego, pedagogicznego i terapeutycznego.
- W Gimnazjum Nr 1 odbyły się spotkania **grupy wsparcia**, których uczestnikami byli uczniowie - **10** osób, zrealizowano **32** godziny zajęć. Celem cotygodniowych spotkań osób zażywających szkodliwie środki psychoaktywne oraz uzależnionych od środków mieszanych (alkohol, dopalacze, marihuana, amfetamina) było zmotywowanie ich do pojęcia racjonalnych decyzji związanych z używaniem środków psychoaktywnych. W trakcie zajęć skupiono się na dostarczeniu emocjonalnego wsparcia i praktycznej pomocy w radzeniu sobie z problemem wspólnym dla wszystkich jej członków oraz wzajemnym wspieraniu się poprzez dzielenie się osobistym doświadczeniem, przydatnymi informacjami, pomysłami rozwiązań, przykładami skutecznego radzenia sobie w sytuacjach trudnych. W ramach prowadzonych zajęć młodzież uczestniczyła również w warsztatach terapii zajęciowej Stowarzyszenia ATUT. W trakcie zajęć skupiono się na dostarczeniu emocjonalnego wsparcia i praktycznej pomocy w radzeniu sobie z problemem wspólnym dla wszystkich jej członków oraz wzajemnym wspieraniu się poprzez dzielenie się osobistym doświadczeniem, przydatnymi informacjami, pomysłami rozwiązań, przykładami skutecznego radzenia sobie w sytuacjach trudnych.
- Odbyły **warsztaty umiejętności psychospołecznych**, odbiorcami zajęć była młodzież klas I szkół ponadpodstawowych ZSz Nr 1, ZSz Nr 2, ZSzT, ZSz Nr 6, I LO w Szczecinku - łącznie **347** osób, **40** godzin zajęć zrealizowano w trakcie 2 godzinnych spotkań z młodzieżą. Odbył się również **40** godzinny blok warsztatów z grupą **17** uczniów byłego Gimnazjum Nr 1. Łącznie zrealizowano **80** godzin warsztatów, w których wzięło udział **364** uczniów.
- Przeprowadzono 50 godzin **zajęć socjoterapeutycznych** w Szkołach Podstawowych Nr 4, 6 7, w zajęciach uczestniczyło ogółem **261** uczniów. I edycja zajęć (216 dzieci) zakończyła się udziałem dzieci w organizowanym przez Młodzieżowych Liderów Profilaktyki Pikniku Profilaktyczno-Artystycznym, gdzie wzięli udział w przygotowanych grach i zabawach oraz obejrzeni film edukacyjny dot. uzależnień oraz etiudę teatralną o tematyce radzenia sobie z agresją. Zajęcia prowadzone były głównie metodą warsztatową nastawione na aktywność uczestników. Podczas wszystkich zajęć zwrócono szczególną uwagę na integrację zespołu klasowego. Kolejno podejmowano tematy dotyczące pozytywnego wizerunku własnej osoby, autocoachingu i autoprezentacji. Z uwagi na znaczne trudności uczniów w organizacji czasu na naukę przeprowadzono zajęcia dotyczące organizacji czasu oraz zarządzania zadaniami pod względem ważności. Przedstawiono uczniom reguły manipulacji oraz metody unikania manipulacji przez inne osoby oraz media. Podczas wszystkich zajęć zwrócono szczególną uwagę na emocje dzieci i innych

osób z bliskiego dla nich środowiska, uczone zasady wyrażania emocji oraz radzenia sobie z własnymi emocjami oraz z negatywnymi emocjami innych osób. Szczególną uwagę zwrócono również na poczucie własnej wartości i własne przekonania. Duży nacisk postawiono na zajęcia związane z wyrażaniem emocji oraz uczuć, tolerancji oraz postaw asertywnych.

- Przeprowadzono **zajęcia informacyjno-edukacyjne**, odbiorcami zajęć byli uczniowie klas VII (260 osób) szczecineckich szkół podstawowych, łącznie przeprowadzono 30 godzin zajęć. Podczas zajęć zapoznano młodzież z bezpośrednimi skutkami zażywania narkotyków, z negatywnymi skutkami zażywania narkotyków i ich wpływem na uczenie się i życie rodzinne i społeczne oraz zapoznanie z fazami wchodzenia w uzależnienie. Zajęcia odbywały się przy wykorzystaniu projekcji multimedialnych i wykładu interaktywnego. Młodzieży umożliwiono skorzystanie z konsultacji indywidualnych, do których zgłosiło się 12 osób. Głównym założeniem zadania było wyposażenie młodzieży w wiedzę dotyczącą współczesnych zaburzeń i uzależnień oraz przedstawienie metod udzielania pomocy profilaktycznej.
- Przeprowadzono **wykłady o charakterze informacyjno-edukacyjnym**, ich odbiorcami byli głównie rodzice, ale również nauczyciele klas VI szczecineckich szkół podstawowych. Zakres merytoryczny obejmował środki psychoaktywne w tym dopalacze oraz leki bez recepty, sygnały ostrzegawcze, jak rozmawiać i jak konstruktywnie pomagać. W zajęciach wzięło udział łącznie 198 osób. Głównym celem zadania było zapoznanie rodziców i nauczycieli z bezpośrednimi i negatywnymi skutkami zażywania narkotyków i ich wpływem na uczenie się i życie rodzinne i społeczne, zapoznanie z fazami wchodzenia w uzależnienie, informacje na temat dopalaczy i leków dostępnych w aptekach bez recepty.
- Odbyły się również **zajęcia dla członków rodzin**, odbiorcami zajęć byli członkowie rodzin osób zgłaszanych do PK, w okresie sprawozdawczym pomocą objęto 15 osób. Łącznie odbyło się 50 godzin zajęć. Zakres merytoryczny obejmował przyczyny, dla których młodzi biorą narkotyki, środki psychoaktywne i efekty ich działania, uzależnienie i współuzależnienie, narkomania jako choroba, fazy rozwoju uzależnienia i mechanizmy, objawy uzależnienia w obszarze indywidualnym, rodzinnym i szerszych środowiskach, konstruktywne pomaganie, jak rozmawia, umacnianie rodziny w jej prawidłowym funkcjonowaniu, wzmacnianie więzi między członkami rodziny. Zajęcia miały charakter psychoedukacyjny. Omawiano przyczyny, dla których dzieci sięgają po narkotyki, objawy uzależnienia w obszarze indywidualnym, rodzinnym i społecznym. Rodzice nauczyli się praktycznych umiejętności budowania prawidłowych relacji z dziećmi.
- Przeprowadzono 88 godzin zajęć **terapii pedagogicznej**. Zajęcia odbywały się w szkołach podstawowych i gimnazjalnych, łącznie w zajęciach uczestniczyło 46 uczniów Szkoły Podstawowej Nr 7 i Gimnazjum Nr 1. W trakcie zajęć skupiono się na czynnikach wyzwalających złość oraz rozpoznawaniu sygnałów wskazujących na podniesiony stan napięcia emocjonalnego. Uczono zachowań alternatywnych wobec agresji m.in. prośbienie o pomoc, wyrażanie uczuć. Stworzone zostały możliwości do aprobowania zachowań prospołecznych. Młodzież zwiększyła umiejętność radzenia sobie ze stresem, złością i agresją swoją i innych.

Zadanie 3

Prowadzenie profilaktycznej działalności informacyjnej, edukacyjnej oraz szkoleniowej w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych i przeciwdziałania narkomanii, w szczególności dla dzieci i młodzieży, w tym prowadzenie pozalekcyjnych zajęć sportowych, a także działań na rzecz dożywiania dzieci uczestniczących w pozalekcyjnych programach opiekuńczo-wychowawczych i socjoterapeutycznych

Szkolne programy profilaktyczne dla dzieci i młodzieży

Od kilku lat jednym z zadań szkoły jest skonstruowanie i realizacja tzw. szkolnego programu profilaktyki. Prowadzenie działań profilaktycznych w szkołach odbywa się zgodnie z uchwalanym przez radę pedagogiczną szkolnym programem profilaktyki, spójnym z programem wychowawczym szkoły, zaopiniowanym przez rodziców i samorząd uczniowski.

W dniu 28 sierpnia 2015 roku weszło w życie nowe rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej w celu przeciwdziałania narkomanii. Zgodnie z nim profilaktyka jest skierowana do ogółu dzieci i młodzieży w szkołach i placówkach systemu oświaty. Rozporządzenie rozszerzyło krąg oddziaływania o rodziców i pracowników placówek. Zgodnie z rozporządzeniem placówki powinny zwracać uwagę na podniesienie skuteczności działań

z zakresu przeciwdziałania narkomanii w oparciu o przeprowadzoną diagnozę i szeroką współpracę środowiska szkolnego i pozaszkolnego.

Szkoła to niezwykle ważne miejsce z punktu widzenia realizacji profilaktyki zachowań problemowych młodzieży. To jedno z nielicznych środowisk, gdzie jest możliwy tak szeroki dostęp do młodych ludzi z różnych grup wiekowych, gdzie istnieje możliwość obserwacji ich zachowań i śledzenia przebiegu procesów rozwoju w różnych obszarach funkcjonowania. Szkoła oprócz tego, że jest miejscem realizacji działań profilaktycznych, jest także środowiskiem, gdzie pojawiają się różnorodne czynniki ryzyka. Wśród nich warto wymienić niskie osiągnięcia szkolne, brak współpracy z rodzicami, niesprzyjający klimat społeczny, depersonalizację uczniów, słabe więzi osób pracujących w szkole z uczniami. Oznacza to, że profesjonalna profilaktyka prowadzona w środowisku szkolnym wymaga zarówno wdrażania dobrych jakościowo programów, odpowiadających potrzebom i skali problemów w szkole, jak również działań służących polepszeniu klimatu szkoły oraz podnoszeniu kompetencji osobistych i zawodowych grona pedagogicznego.

W celu podnoszenie jakości profilaktyki szkołach w **5** szczecineckich szkołach publicznych powołano Koordynatorów Szkolnych Programów Profilaktyki. Ich zadaniem jest wdrażanie w szkołach programów profilaktycznych rekomendowanych w ramach Systemu rekomendacji programów profilaktycznych i promocji zdrowia psychicznego, w tym programów profilaktyki uniwersalnej, biorących pod uwagę wspólne czynniki chroniące i czynniki ryzyka używania alkoholu i innych środków psychoaktywnych, programów wczesnej interwencji i profilaktyki selektywnej oraz programów profilaktyki selektywnej. Koszt powołania koordynatorów wyniósł w 2017 roku **5 700 zł**.

Koordynatorzy wzięli udział w ogólnopolskiej konferencji „**Zmiany w szkole – co oznaczają dla profilaktyki**” organizowanej przez Państwową Agencję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych 13-15 listopada w Krakowie. Koszt konferencji wyniósł **1 800 zł**.

Program „Starszy Brat, Starsza Siostra”

Celem programu realizowanego od 1991 r. przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej jest wspieranie dzieci w wieku 6-12 lat z rodzin dysfunkcyjnych. Wolontariusz w wieku 16-19 lat (Starszy Brat, Starsza Siostra) pokazuje dziecku świat właściwych wartości, przekazuje wzorce pozytywnych zachowań, pomaga w rozwiązywaniu codziennych trudności, daje poczucie bezpieczeństwa, proponować różne formy spędzania czasu wolnego, pomaga w nauce. Dzieci i wolontariusze uczestniczą w spotkaniach integracyjnych z okazji świąt, rozpoczęcia i zakończenia roku szkolnego, w ogniskach, wycieczkach, wyjściach do kina i na basen. Praca pary wolontariusz - dziecko trwa co najmniej rok.

Rekrutacja wolontariuszy odbywa się na początku roku szkolnego spośród uczniów szczecineckich szkół ponadgimnazjalnych. Kandydaci na wolontariuszy odbywają szkolenie przygotowujące do pracy z dzieckiem. Każdy wolontariusz ma dorosłego opiekuna, do którego może zwrócić się z problemami, wątpliwościami i pytaniami. Wolontariusze dwa razy w miesiącu uczestniczą w spotkaniach grupy wsparcia.

W 2017 r. na realizację programu z budżetu Miejskiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych przeznaczono kwotę **16.418,26 zł**. W programie funkcjonowały **24** pary wolontariusz - dziecko oraz 3 wolontariuszy wspierających.

Program Nauki Zachowania

6 osób wzięło udział w szkoleniu przygotowujących do wdrażania Programu Nauki Zachowania. Program Nauki Zachowania jest kompleksowym zestawem działań wychowawczych wkomponowanych w system wartości, zasad i procedur szkoły, opartym na wiedzy o zachowaniach uczniów i mechanizmach motywacyjnych. Został opracowany przez zespół trenerów NODN i SOPHIA we współpracy z PARPA. Otrzymał rekomendację oraz wpis do Systemu Programów Rekomendowanych przez Ośrodek Rozwoju Edukacji, Państwową Agencję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Instytut Psychiatrii i Neurologii oraz Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii, jako spełniający standardy jakościowe I poziomu. Program oparty jest o systematyczną pracę nauczycieli z uczniem i zakłada efektywne zatrzymanie niewłaściwych pogłębiających się zachowań w ciągu około 6 tygodni pracy. Koszt warsztatów wyniósł **6 586,80 zł**.

Środowiskowe programy profilaktyki

Oddział Terenowy w Szczecinku Polskiego Towarzystwa Zapobiegania Narkomanii prowadził środowiskowy program profilaktyki uzależnień realizowany w oparciu o ideę liderów młodzieżowych „Naszym zdaniem”. W projekcie uczestniczyło **91** uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych

oraz ok. **1 500** odbiorców pikniku, lekcji profilaktycznych i występów teatralnych. Odbyły się **241** godziny zajęć i 4 dni wyjazdu szkoleniowego.

Celem projektu było: przygotowanie grupy młodzieży do pełnienia w lokalnych środowiskach roli liderów propagujących w oparciu o pozytywne wartości zdrowy i trzeźwy styl życia, wyposażenie uczestników projektu w wiedzę na temat możliwości rozwoju osobistego, osiągnięcia sukcesu bez wspierania środkami psychoaktywnymi, zagospodarowanie czasu wolnego młodzieży w czasie roku szkolnego, uczenie norm i wartości akceptowanych społecznie, przeżywanie satysfakcji w relacjach z innymi, nabycie umiejętności radzenia sobie w sytuacjach trudnych, odkrywanie własnych zdolności i predyspozycji, doskonalenie umiejętności interpersonalnych, przygotowanie do racjonalnego podejmowania decyzji.

Zrealizowano następujące działania:

- **4** godziny **warsztatów integracyjnych** - ważnym rezultatem było rozpoznanie potrzeb grupy, kształtowanie umiejętności współpracy w grupie, wzbudzanie motywacji do zajęć w grupie, uczenie umiejętności komunikowania się, reguł życia grupowego, wzbudzanie empatii w grupie oraz wstępne wyłonienie liderów grupowych.
- **16** godzin **treningu umiejętności psychologicznych i społecznych liderów** w oparciu o metody pracy rówieśniczej dla liderów młodzieżowych, udział wzięło **65** osób. Celem zajęć było wyodrębnienie wśród uczestników liderów grupowych, dostarczenie emocjonalnego wsparcia i praktycznej pomocy w radzeniu sobie z problemem wspólnym dla wszystkich jej członków, wzajemne wspieranie się poprzez dzielenie się osobistym doświadczeniem, przydatnymi informacjami, nadzieją, siłą i mądrością, emocjami i uczuciami, pomysłami rozwiązań, przykładami skutecznego radzenia sobie w sytuacjach trudnych. Nadrzędnym celem było przygotowanie liderów młodzieżowych do roli moderatorów, którzy pełnić będą funkcję pomocników trenerów w warsztatach szkoleniowych dla grup młodzieżowych.
- **12** godzin **lekcji profilaktycznych** przeprowadzonych w szkołach podstawowych nr 4, 6 i 7. W zajęciach prowadzonych zgodnie ze scenariuszem opracowanym przez młodzieżowych liderów i psychologa uczestniczyło **180** uczniów z 9 klas VI. 12 uczestników programu Młodzieżowych Liderów Profilaktyki przeprowadziło zajęcia pod kierunkiem psychologa.
- **12** godzin **zajęć informacyjno-edukacyjnych** dotyczących problematyki uzależnień - praca w grupach. Łącznie w zajęciach wzięło udział **71** osób: uczestnicy warsztatów plastycznych i teatralnych (53 osób) oraz uczestnicy warsztatów igraszek matematycznych (18 osób). Zajęcia prowadzone były w oparciu o wykład interaktywny, film edukacyjny oraz projekcję multimedialną. Uczestnicy zdobywali wiedzę na temat środków psychoaktywnych legalnych i nielegalnych, „sygnałów ostrzegawczych” – zmian, jakie występują w zachowaniu i wyglądzie zewnętrznym osób używających środki narkotyczne, a także informacje o fazach uzależnienia i możliwościach oddziaływania na poszczególnych etapach narkomanii, mechanizmy wchodzenia w uzależnienie.

Ponadto realizowane były **warsztaty rozwijające zainteresowania i pasje młodzieży** zgodnie z zapotrzebowaniem uczestników. Zajęcia były propozycją aktywnej formy spędzania wolnego czasu. Były okazją do nabywania wzajemnego szacunku, tolerancji dla siebie i innych.

- **warsztaty teatralne** – zajęcia warsztatowe odbywały się w siedzibie PTZN oraz w Gimnazjum Nr 1. Łącznie w zajęciach wzięło udział **27** uczniów. Uczestnicy wystąpili ze spektaklem teatralnym „Romeo i Julia” na Konferencji dotyczącej zachowań prozdrowotnych 17.05.2017 roku, 14. 06. 2017 roku w sali kina Wolność w Szczecinku (około 400 odbiorców) oraz 31.05.2017 roku w Klinice Hematologii i Onkologii Dziecięcej w Gdańsku (około 35 odbiorców). W dniu 13.06.2017 roku przygotowali gry i zabawy Przystanek Zakreślony i Przystanek 1 z 10 na Pikniku Profilaktyczno-Artystycznym „Zielono mi” (ok. 250 odbiorców). Na zakończenie programu w dniu 12.12.2017 roku wystąpili ze spektaklem „ Sztuka wyboru” oraz wybranymi fragmentami sztuk „Jak się pozbyć narzeczonej” i „Odlot” (ok. 150 odbiorców).
- **zajęcia plastyczne** - w zajęciach wzięło udział łącznie **46** uczniów szkół szczecińskich. W sesji wiosennej zajęcia odbywały się w Gimnazjum Nr 1 i uczestniczyło w nich 26 uczniów, w sesji jesiennej uczestniczyło 20 uczniów, zajęcia odbywały się w Szkole Podstawowej Nr 7.
- **Igraszki matematyczne** - w zajęciach wzięło udział **18** uczniów ze szkoły ponadpodstawowej, Zespołu Szkół Nr 2. W dniu 13.06.2017 roku przygotowali grę „Przestawianki matematyczne”, a na zakończenie programu 12.12.2017 r. pokazali etiudę, która w zabawny sposób zaprezentowała zdobytą wiedzę o kątach.
- **Dobre praktyki** – jak sobie radzić w sytuacjach trudnych - łącznie przeprowadzono 16 godzin zajęć: uczestnicy warsztatów plastycznych i teatralnych (53 osoby), druga uczestnicy warsztatów

igraszek matematycznych (18 osób). Łącznie w zajęciach wzięło udział **71** osób. Zajęcia przeprowadzono w miesiącu kwietniu, maju i czerwcu 2017 roku

- **Piknik profilaktyczno – artystyczny „Zielono mi”** – odbył się 13.06.2017 roku na Ślusarni. Piknik przygotowali uczestnicy programu, a do udziału zaproszone zostały dzieci ze szkół podstawowych nr 4, Nr 6 i Nr 7. Ogółem w pikniku wzięło udział **71** uczestników programu oraz około **250** uczniów szkół szczecineckich. Piknik zakończyło wręczenie pucharów, dyplomów i słodyczy.
- 12.12.2017 r. odbyło się zakończenie programu w siedzibie PTZN, na którym wręczono podziękowania, wyróżnienia, zaświadczenia i certyfikaty Młodzieżowego Lidera Profilaktyki. Certyfikaty otrzymała młodzież, która przeprowadziła lekcje profilaktyczne w szkołach podstawowych Nr 4, Nr 6 i Nr 7. W programie gościnnie wystąpili uczestnicy projektu Akademia Sztuki, dzieci ze Szkoły Podstawowej Nr 7, które przygotowały etiudę baśni „Śpiąca Królewna”. Młodzież uczestnicząca w ramach projektu w warsztatach teatralnych przedstawiła „Sztukę wyboru” oraz zwiastuny sztuk „Odlot” i „Jak się pozbyć narzeczonej. Młodzież uczestnicząca w warsztatach „Igraszki matematyczne” przedstawiła etiudę „Można i tak”. O scenografię zadbała grupa plastyczna. W zakończeniu programu wzięło udział ok. 150 widzów. Sala nie pomieściła wszystkich chętnych.

Akademia sztuki alternatywą wobec zachowań ryzykownych

Program realizowany był przez Oddział Terenowy w Szczecinku Polskiego Towarzystwa Zapobiegania Narkomanii we współpracy z Teatrem Profilaktycznym STOP z Koszalina.

Łącznie działaniami w ramach projektu objętych zostało **212** osób, w tym **21** nauczycieli, odbiorcami pokazów teatralnych było około **1 760** osób, natomiast ilość odbiorców wystawy jest niepoliczalna. Zrealizowano **320** godzin zajęć.

W ramach projektu przeprowadzono:

- **warsztat technik teatralno-dramowych dla nauczycieli** – w 2 dniowych warsztatach wzięło udział **21** nauczycieli ze szczecineckich szkół. Celem głównym warsztatów było uświadomienie uczestnikom zajęć zalet i możliwości stosowania metod aktywnych w działaniach, rozwijających postawę twórczą, zapobiegających agresji, wyzwalających postawę asertywną, rozwijających umiejętności komunikacji interpersonalnej, profilaktycznych. W trakcie warsztatów uczestnicy brali aktywny udział w wielu różnorodnych ćwiczeniach teatralno-dramowych, budowali sceny improwizowane, kształcili umiejętności "życia fikcją", doskonalili umiejętności reżysersko - pedagogiczne, literackie, aktorskie. Zapoznali się z możliwościami wykorzystania technik dramowych i teatralnych w procesie edukacji dzieci i młodzieży oraz sposobami promowania zdrowego stylu życia, wolnego od różnego rodzaju używek. W ramach warsztatów zastanawiano się nad istotą dramy w procesie edukacji i profilaktyki, wyjaśniono rolę animatora zajęć teatralno – dramowych, zasady kierowania pracą grupy, wskazano przykłady wykorzystania technik dramowych w profilaktyce.
- **seminarium dla nauczycieli „Działania twórcze w profilaktyce uzależnień”** – w seminarium wzięło udział **21** nauczycieli ze szkół szczecineckich. Celem zajęć było zwrócenie uwagi na podstawowe zagadnienia dotyczące oddziaływań profilaktycznych dla dzieci i młodzieży zagrożonej uzależnieniami oraz poznanie możliwości wykorzystania twórczych działań psychoedukacyjnych w danym obszarze. Seminarium prowadzone było metodą wykładu interaktywnego z wykorzystaniem projekcji multimedialnej. Omówiono wybrane oblicza współczesnych uzależnień, strategie i programy profilaktyczne w systemie oświaty oraz przykłady twórczych działań profilaktycznych w środowisku szkolnym(rówieśniczym), rodzinnym i lokalnym.
- **warsztaty teatralne dla młodzieży** –prowadzone przez Teatr STOP, wzięło w nich udział **139** uczniów szkół szczecineckich (szkoły podstawowe nr 4 i 7 oraz Gimnazjum Nr1, ZSz Nr 1, ZSz Nr2, ZSz Nr 6, ZSzT, I LO), zgodnie z harmonogramem odbyło się **8** - czterodniowych warsztatów, które kończyły się pokazem dla uczniów szkoły i zaproszonych rodziców i nauczycieli. Ogółem w pokazach wzięło udział około **800** uczniów. Celem głównym warsztatów było wspomaganie rozwoju osobowości młodzieży w tym umiejętności komunikowania się, wyrażania własnych opinii, wzmacniania poczucia własnej wartości, kształtowania poczucia odpowiedzialności i współistnienia w grupie. W trakcie zajęć zwracano uwagę na kształtowanie aktywnej postawy wobec otoczenia i siebie samego, doskonalenie umiejętności twórczego myślenia, preferowanie czynnego udziału w wielu różnorodnych ćwiczeniach teatralno-dramowych, przybliżenie metody pracy – „wejścia w rolę” oraz technik dramowych („stop – klatka”, „rzeźba”, rozmowa, wywiad, etiuda pantomimiczna i inne), budowanie scen improwizowanych, nabywanie

umiejętności „życia fikcją” sceniczną, promowanie zdrowego stylu życia. Warsztat Teatralno-Dramowy Teatru STOP angażował uczestników zajęć całościowo, ich emocje, intelekt, ciało i wyobraźnię. Pomagał w lepszym zrozumieniu świata i siebie, wspomagał nawiązywanie kontaktów z ludźmi, ułatwiał przystosowanie społeczne. Warsztat stanowił nie tylko punkt wyjścia do dyskusji, ale przede wszystkim inspirował uczestników do aktywnego włączania się w proponowane działania, często improwizowane. Taka warsztatowa forma pracy stwarzała atrakcyjny sposób przekazania podstawowych informacji dotyczących problemów codziennego życia na przykład: spożywanie alkoholu (problemy sprzedaży i pośrednictwa w nabywaniu tego towaru przez nieletnich), palenie tytoniu, problem „rodzin zagrożonych”, przemocy i agresji. To, co szczególnie wartościowe wydaje się podczas realizacji warsztatów, to możliwość aktywnego udziału całej grupy w odgrywaniu scen dramowych, a tym samym w próbie rozwiązywania konkretnych problemów życiowych, jakie się w tych scenach pojawiają. „Wchodzenie w rolę” stwarzało członkom grupy warsztatowej możliwość empatycznego wczuwania się w przeżycia kreowanych postaci, zwracano uwagę na postawę asertywną – uczestnik uświadamiał sobie, że nie musi ulegać presji otoczenia, że ma prawo powiedzieć „nie”. Odgrywane sytuacje mogą pojawić się w przyszłości w realnym życiu uczestników zajęć, będą oni już w pewien sposób na nie uwrażliwieni (przygotowani) i łatwiej będzie im podejmować decyzje służące zdrowiu ich samych i ich bliskich.

- **Letni plener w mieście** – w 5 dniowym plenerze wzięło udział **34** uczniów szczecineckich szkół podstawowych i gimnazjalnych. Uczestnicy pracowali w 2 grupach (młodsza i starsza). Zajęcia odbywały się naprzemiennie – warsztaty z malarstwa z uwagi na warunki atmosferyczne odbyły się w Gimnazjum Nr 1, natomiast warsztaty z rzeźby w pracowni Mazagro–Art w Szczecinku. Pierwszy dzień poświęcono na warsztaty umiejętności psychospołecznych oraz wykłady dotyczące problemu uzależnień.
- **warsztaty z malarstwa** - „W świecie fantazji - światło i mrok”, to przewodnia myśl działań pleneru.
- **warsztaty z rzeźby** - praca nad projektem zatytułowanym „Zagadka zielonego człowieka” oraz płaskorzeźbą opierającą się na motywie solarnym i florystycznym. Nad całością warsztatów merytorycznie czuwała Pracownia „Mazgaro – Art.
- **warsztaty rozwijające zainteresowania dla dzieci ze szkoły podstawowej** – uczestnikami zajęć byli uczniowie klas V ze Szkoły Podstawowej Nr 7. W warsztatach wzięło udział **18** uczniów. Zespół został podzielony na 2 mniejsze. Zespół pierwszy wybrał do inscenizacji scenkę z życia szkoły. Miała ona charakter edukacyjny i pokazała, jak łatwo „wpaść” w złość i jak agresja słowna determinuje życie uczniów. Nierealne postaci – diabeł, pozostali bohaterowie – realni: mama i uczniowie. Dekoracje i postacie wymyśliły same dzieci. Część dekoracji malowały na zajęciach, poprawiały i udoskonalały pod okiem nauczyciela plastyki. Występ pierwszego zespołu miał miejsce w czerwcu na Pikniku Profilaktyczno-Edukacyjnym, który odbył się na Ślusarni. Zespół drugi przedstawił swoją etiudę „Bajka na wesoło – Śpiąca Królewna” w grudniu na zakończeniu programu dla Młodzieżowych Liderów Profilaktyki. W humorystyczny sposób ukazali wady głównej bohaterki, jej zaborczość oraz złe traktowanie ludzi. Widzowie – uczniowie szkół podstawowych i gimnazjalnych przyjęli etiudy z wielką aprobatą. Łącznie odbiorcami obu etiud było około **400** osób.
- **profilaktyczno – edukacyjny program teatralny dla młodzieży** – w Zespole Szkół Nr 2, podobnie jak w latach ubiegłych Teatr STOP wystawił profilaktyczno-edukacyjny program teatralny – 2 spektakle w wykonaniu aktorów teatru "DEALER". Spektakl poruszał temat sprzedaży i powszechności spożywania alkoholu, jego dostępności oraz mody na picie. Dotykał również kwestii społecznego przyzwolenia na zachowanie nietrzeźwych, a także usprawiedliwiania i tolerowania osób nadużywających alkoholu. Ważnym aspektem programu było również wskazywanie młodemu człowiekowi możliwości nieulegania presji otoczenia i umiejętności odmawiania. Program uświadamiał jak bolesne skutki może przynieść częste lub zbyt wczesne spożywanie alkoholu. Pierwsza część programu miała charakter spektaklu, druga część charakter dramowy. Aktorzy w drugiej części zamienili się z widzami rolami. Teraz to oni „wchodząc w rolę” odgrywali zaaranżowane przez prowadzącego dramę sytuacje życiowe. Próbowali po swojemu ustawić się do zaistniałego problemu w rodzinie, szkole, w sklepie monopolowym. Każda sytuacja była w części finałowej omawiana przez prowadzącego dramę. Łącznie na oba spektakle obejrzało około **400** uczniów ze szczecineckich szkół podstawowych i ponadpodstawowych.
- **profilaktyczno – edukacyjny program teatralny dla dzieci ze szkoły podstawowej** – w październiku w Szkole Podstawowej Nr 7 uczniowie klas II i III obejrzało 2 spektakle

„Beznikotynek” w wykonaniu aktorów Teatru STOP, był to profilaktyczny program teatralny, który w bardzo widowiskowej formie scenicznej traktuje o szkodliwości palenia tytoniu. W formie teatralnej zabawy, w przystępny i atrakcyjny dla dzieci sposób, uświadamiał najmłodszym widzom korzyści wypływające ze zdrowego trybu życia. Uczniowie wspólnie z aktorami brali czynny udział w improwizowanych etiudach, które omawiał prowadzący program Czarny Clown. Wszystkim zdarzeniom towarzyszyła muzyka „na żywo”. Wprowadzenie każdego nowego zagadnienia ilustrowane było działaniem scenicznym, wykonywanym wspólnie przez aktorów oraz dzieci. Łącznie spektakle obejrzało około **160** uczniów.

- ❑ **warsztaty umiejętności psychospołecznych** – odbyły się w pierwszym dniu pleneru oraz dla dzieci uczestniczących w warsztatach teatralnych. Zajęcia prowadzone były metodą warsztatową, opartą na aktywności uczestników warsztatu. Praca na własnym doświadczeniu, poprzez symulacje sytuacji i ćwiczenia aktywizujące autorefleksję i autoanalizę. Istotną częścią był również mini wykład, wprowadzający uczestników w tematykę warsztatu oraz dyskusje na temat mój obraz siebie. Rozpoznawano również mocne i słabe strony uczestników. Rozmawiano o emocjach i uczuciach oraz o umiejętności ich rozpoznawania i nazywania. Uczestnicy dowiedzieli się jak konstruktywnie wyrażać emocje.
- ❑ **wykłady interaktywne** o charakterze informacyjno-edukacyjnym dotyczące problemu uzależnień – wykłady odbyły się w pierwszym dniu pleneru oraz dla dzieci uczestniczących w warsztatach teatralnych, oparto je na dyskusji po przedstawionym filmie edukacyjnym „Nuggetts”.
- ❑ **przygotowanie wystawy poplenerowej** – na przełomie października i listopada w Kinie Wolność przygotowana została wystawa poplenerowa „Fantazja, bo fantazja jest od tego”. Wystawiono prace z malarstwa i rzeźby w glinie, wykonane w czasie Letniego Pleneru. Ilość odbiorców niepoliczalna.

Zadanie 4

Wspomaganie działalności instytucji, stowarzyszeń i osób fizycznych, służącej rozwiązywaniu problemów alkoholowych i narkomanii

Zadanie realizowane było poprzez wsparcie finansowe Stowarzyszenia Klub Abstynenta „Bratek” oraz działań realizowanych przez Oddział Terenowy W Szczecinku Polskiego Towarzystwa Zapobiegania Narkomanii.

Oddział Terenowy W Szczecinku Polskiego Towarzystwa Zapobiegania Narkomanii Stowarzyszenie prowadziło punkt konsultacyjny, realizowało środowiskowy program profilaktyki uzależnień realizowany w oparciu o ideę liderów młodzieżowych „Naszym zdaniem” oraz program profilaktyczny „Akademia sztuki alternatywą wobec zachowań ryzykownych”.

Stowarzyszenie Klub Abstynenta „Bratek”

Stowarzyszenie prowadzi Klub Abstynenta „Bratek”, który w 2017 r. czynny był od poniedziałku do soboty, a jego głównym zadaniem było kształtowanie wśród swoich członków dążeń do całkowitego powstrzymania się od spożywania napojów alkoholowych.

W Klubie Abstynenta prowadzony był Punkt Konsultacyjny dla osób uzależnionych od alkoholu i ich rodzin, czynny 8 godzin tygodniowo, w którym realizowano następujące działania:

- ❑ motywowanie osób uzależnionych i współuzależnionych do podjęcia psychoterapii w placówkach leczenia odwykowego, kierowanie do specjalistycznego leczenia
- ❑ udzielanie wsparcia osobom uzależnionym po zakończonym leczeniu odwykowym
- ❑ prowadzenie interwencji kryzysowej
- ❑ udzielanie pomocy młodzieży upijającej się oraz jej rodzicom
- ❑ udzielanie konsultacji osobom doznającym przemocy
- ❑ motywowanie sprawców przemocy do udziału w programie korekcyjno-edukacyjnym
- ❑ gromadzenie i przekazywanie aktualnych informacji na temat dostępnych miejsc specjalistycznej pomocy
- ❑ prowadzenie grup wsparcia dla osób uzależnionych i współuzależnionych.

Z porad udzielanych w punkcie konsultacyjnym skorzystali:

- ❑ uzależnieni od alkoholu i środków psychoaktywnych – 290 osób, 480 porad
  - 81 rozmów wstępnych
  - 350 rozmów informacyjno-edukacyjnych dotyczących współuzależnienia
  - 81 rozmów motywujących do uczestnictwa w grupie wsparcia AA
- ❑ dorośli członkowie rodzin osób uzależnionych od alkoholu – 38 osób, 61 porad

- 17 rozmów wstępnych
  - 45 rozmów informacyjno-edukacyjnych dotyczące istoty współzależnienia
  - 8 rozmów motywujących do uczestnictwa w grupie wsparcia i Al-Anon
- osoby doznające przemocy w rodzinie – 20 osób.

Prowadzenie grup wsparcia:

- dla uzależnionych od alkoholu i środków psychoaktywnych – 2 godzinne spotkania raz w tygodniu – średnio 8 osób na 1 spotkaniu
- dla współzależnionych członków rodzin – 2 godzinne spotkania raz w tygodniu – średnio 5 osób na 1 spotkaniu
- 2 maratony terapeutyczne dotyczące złości – 18 osób.

Ponadto Klub był organizatorem okolicznościowych spotkań, które odbywały się bez spożywania napojów alkoholowych:

- zabawa karnawałowa – 100 osób
- Dzień Kobiet – 40 osób
- Dzień Dziecka – 100 osób
- Pielgrzymka do Częstochowy – 50 osób
- Złot Rodzin Abstynenckich – 120 osób
- Pielgrzymka do Lichenia – 48 osób
- Zakończenie Lata – 120 osób
- Zabawa Andrzejkowa – 90 osób
- Spotkanie opłatkowe – 45 osób.

Zadanie 5

Podejmowanie interwencji w związku z naruszeniem przepisów określonych art. 13¹ i 15 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi oraz występowanie przed sądem w charakterze oskarżyciela publicznego.

Do działań w tym zakresie należały: stałe kontrole miejsc spożywania alkoholu, kontrole placówek handlowych prowadzących sprzedaż napojów alkoholowych, stosowanie kar wobec osób nieprzestrzegających prawa. Kontrole przeprowadzane były przez funkcjonariuszy Straży Miejskiej i członków Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Komisja skontrolowała **36** placówek. Kontrole te miały głównie charakter edukacyjny, ich celem było przede wszystkim przypominanie sprzedającym napoje alkoholowe o ustawowym zakazie sprzedaży alkoholu osobom nieletnim o nietrzeźwym. Straż Miejska prowadziła stałe kontrole miejsc spożywania alkoholu, w czasie których do najczęściej stwierdzanych wykroczeń z ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi należało wykroczenie z art. 43¹ ust. 1 (spożywanie napojów alkoholowych wbrew zakazom określonym w art. 14 ust. 1 i 2a – 6, nabywanie lub spożywanie napojów alkoholowych w miejscach nielegalnej sprzedaży, spożywanie napojów alkoholowych przyniesionych przez siebie lub inną osobę w miejscach wyznaczonych do ich sprzedaży lub podawania). Straż Miejska ujawniła w tym zakresie **900** wykroczeń, z czego w **634** przypadkach zastosowano pouczenia, w **259** postępowanie mandatowe na kwotę 19 900 zł.

Zadanie 6

Wspieranie zatrudnienia socjalnego poprzez organizowanie i finansowanie centrów integracji społecznej

Zadanie realizowane było poprzez prowadzenie przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej Klubu Integracji Społecznej, którego celem jest reintegracja społeczno-zawodowa osób długotrwale bezrobotnych, wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym, poprzez poprawę umiejętności interpersonalnych uczestników, uzyskanie wiedzy o sposobach poszukiwania zatrudnienia.

Zadanie 7

Pomoc społeczna osobom uzależnionym i rodzinom osób uzależnionych dotkniętym ubóstwem i wykluczeniem społecznym i integrowanie ze środowiskiem lokalnym tych osób z wykorzystaniem pracy socjalnej i kontraktu socjalnego.

Zadanie to realizowane było głównie poprzez udzielanie przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej świadczeń pieniężnych, pomocy rzeczowej i usług rodzinom dotkniętym problemem alkoholowym lub narkomanią oraz poprzez realizowanie pracy socjalnej w oparciu o kontrakty socjalne służące upodmiotowieniu osób korzystającym z pomocy, wymagającym zaangażowania i partnerstwa w działaniu

III. WYDATKI FINANSOWE

Wydatki na realizację Miejskiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych Przeciwdziałania Narkomanii wyniosły **954 591,80 zł** , w tym:

1. zwalczanie narkomanii 230 463,80 zł

- ❑ Komunalne Centrum Usług Wspólnych – 5 486,80
- ❑ Fundusz „Tratwa” Szczecinek – 44 977 zł
  - Świetlica Środowiskowa „Tratwa” (20 000,00 zł)
  - Program przeciwdziałania przemocy w rodzinie (4 977,00 zł)
  - Klub młodzieżowy (20 000 zł)
- ❑ Polskie Towarzystwo Zapobiegania Narkomanii – 140 000,00 zł
  - Punkt konsultacyjny (40 000,00 zł)
  - Środowiskowy program rówieśniczej profilaktyki uzależnień „Naszym zdaniem” (38 000,00 zł)
  - Akademia sztuki alternatywą wobec zachowań ryzykownych” (62 000,00 zł)
- ❑ Towarzystwo Przyjaciół Dzieci – Środowiskowe Ognisko Wychowawcze - 20 000,00 zł
- ❑ Stowarzyszenie Sportowe Pomagamy dzieciom - Świetlica Opiekuńczo-Wychowawcza „Koniczynka” - 20 000,00 zł

2. przeciwdziałanie alkoholizmowi 724 128,00 zł

- ❑ Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej – 33 218,00 zł
- ❑ Komunalne Centrum Usług Wspólnych – 8 600,00 zł
- ❑ Fundusz „Tratwa” Szczecinek – 170 000,00 zł
  - Świetlica Środowiskowa „Tratwa” (79 000,00 zł)
  - Program przeciwdziałania przemocy w rodzinie (50 000,00 zł)
  - Klub Młodzieżowy (41 000,00 zł)
- ❑ Towarzystwo Przyjaciół Dzieci – Środowiskowe Ognisko Wychowawcze - 71 000,00 zł
- ❑ Stowarzyszenie Klub Abstynenta „Bratek” prowadzenie klubu abstynenta i punktu konsultacyjnego dla uzależnionych - 75 000,00 zł
- ❑ Zgromadzenie Sióstr Niepokalanek - Świetlica Profilaktyczno – Wychowawcza - 107 000,00 zł
- ❑ Caritas Parafii pw. NNMP - Świetlica Profilaktyczno – Wychowawcza „Magdalenka” - 107 000,00 zł
- ❑ Stowarzyszenie Sportowe Pomagamy dzieciom - Świetlica Opiekuńczo-Wychowawcza „Koniczynka” - 90 000,00 zł
- ❑ wynagrodzenia bezosobowe - 61 190 zł
  - opinie biegłych w przedmiocie uzależnienia od alkoholu
  - wynagrodzenia członków komisji
- ❑ koszty postępowania sądowego i prokuratorskiego - 1 120,00 zł.

Sporządziła Beata Kowal